

Kuluttajaliiton europarlamenttivaalitavoitteet vaalikaudelle 2019–24

Europarlamenttivaalit järjestetään vuoden 2019 kesäkuussa. Käsillä olevat tavoitteet on laadittu näitä vaaleja varten. Suuri osa kuluttajien asemaa koskevasta lainsäädännöstä tulee Euroopan unionista joko suoraan sovellettavina asetuksina tai kansallista toimeenpanoa vaativina direktiiveinä. Koska vaaleihin on runsaasti aikaa, näitä tavoitteita on todennäköisesti tarvetta muokata ja täydentää ennen vaaleja – parhaassa tapauksessa joistakin tavoitteista on mahdollista myös luopua niiden toteutuessa ennen vaaleja.

Kuluttajien toimintaympäristö on jatkuvan muutoksen tilassa. Teknologiassa tapahtuvat muutokset tuovat kuluttajille uudenlaisia tavaroita ja palveluita, olemassa olevien palvelujen tuottamistapa muuttuu. Muutos on suurelta osin maailmanlaajuista, mutta vaikutukset ulottuvat kaikkialle. Niinpä muutokseen pitää reagoida kaikilla hallinnon tasoilla: kunnissa, maakunnissa, valtioissa, EU:ssa. Tämä tuo uudenlaisia haasteita sekä kuluttajille, palveluntuottajille, viranomaisille että lainsäätäjälle.

Euroopan komissio julkisti huhtikuussa 2014 Kuluttajat vahvempaan asemaan (New Deal for Consumers) -lakipaketin, joka sisältää mm. ryhmäkannetta ja seuraamusmaksua koskevat direktiiviehdotukset. Toteutuessaan lakipaketti toteuttaa eräitä keskeisiä Kuluttajaliiton tavoitteita.

Kuluttajat eivät ole yhtenäinen ryhmä. Kuluttajien tietotaso on erilainen, heidän asuinpaikkansa poikkeavat toisistaan ja heidän tuloissaan on suuria eroja. Lisäksi kuluttajien tarpeet, kulutustottumukset ja toiveet vaihtelevat suuresti. On tärkeää huomioida eri kuluttajien tarpeet ja toiveet tasapuolisesti ja varmistaa kaikille ihmisille mahdollisuus kohtuullisiin peruspalveluihin.

Oman merkittävän haasteensa kuluttajille muodostavat ilmastonmuutos ja sen seuraukset. Ilmastonmuutoksen torjuminen on niin tärkeä asia, että myös kuluttajien on oltava valmis maksamaan siitä. Tällöin on kuitenkin tärkeää, että päästövähennykset tehdään mahdollisimman kustannustehokkaasti ja että vähennyksistä aiheutuvat kustannukset ja muut haitat jaetaan oikeudenmukaisesti.

Kuluttajansuojan korkea taso säilytettävä

Kuluttajaliitto vastustaa kaikkia sellaisia toimia, jotka merkittävästi heikentävät kansallista kuluttajansuojaa. Kuluttajaliitto painottaa, että EU:n perustamissopimuksen mukaan EU-lainsäädännön tulee perustua kuluttajansuojan korkeaan tasoon. Konkreettinen esimerkki kuluttajansuojaa heikentävistä ehdotuksista on ajoittain esiin nouseva esitys tavaroiden virhevastuun keston rajaaminen kahteen vuoteen.

Sisämarkkinoiden laajentaminen ei saa heikentää kuluttajansuojan tasoa niissä EU-maissa, missä se on EU-sääntelyn minimitasoa korkeampi, vaan sisämarkkinoihin liittyvän harmonisoinnin tulee perustua kuluttajansuojan korkeaan tasoon ja tapahduttava nostaen heikomman kuluttajansuojan maiden tasoa kohti korkeamman kuluttajansuojan maiden tasoa. Tämän vuoksi EU-sääntelyssä on suosittava minimiharmonisointia täysharmonisoinnin sijaan.

Toimiva ryhmäkanne koko EU:hun

Yksittäisen kuluttajan on usein mahdotonta valvoa etujaan tuomioistuimessa oikeudenkäynnin kulujen vuoksi. Lisäksi on usein tapauksia, joissa suuri määrä kuluttajia on kohdannut saman elinkeinonharjoittajan taholta samanlaisia ongelmia – tällaisissa tapauksissa ryhmäkanne olisi luonteva tapa kuluttajien etujen valvomiseen. Euroopan unioni on antanut vuonna 2013 kollektiivisia oikeussuojakeinoja koskevan suosituksen, jonka vaikutukset ovat jääneet vähäisiksi. Yhdeksältä EU-maalta puuttuvat kokonaan tällaiset keinot, lisäksi monissa maissa näiden keinojen käyttäminen on niin vaikeaa, että niitä ei käytetä. Ryhmäkannetta koskeva ehdotus sisältyy myös Euroopan komission huhtikuussa julkistamaan Kuluttajat vahvempaan asemaan (New Deal for Consumers) -lakipakettiin. Kuluttajien oikeusturvan varmistamiseksi Kuluttajaliitto vaatii, että komission ehdotus toteutetaan.

Kuluttajan oikeuksien polkemisesta tuntuvat seuraamukset

Nykyisin elinkeinonharjoittajan lainvastaisesta toiminnasta, kuten markkinointisäännösten rikkomisesta, ei tule välttämättä minkäänlaisia seuraamuksia. Kuluttaja-asiamies voi pyytää markkinaoikeutta kieltämään tai joissakin tapauksissa kieltää itse lainvastaisen menettelyn. Valitusoikeuttaan käyttämällä elinkeinonharjoittaja voi lykätä kiellon voimaantuloa. Jos lainvastainen toiminta lopetetaan, kun kiello on tullut voimaan, ei lainvastaisesta toiminnasta aiheudu elinkeinonharjoittajalle mitään seuraamuksia.

Euroopan komission huhtikuussa julkistamaan Kuluttajat vahvempaan asemaan (New Deal for Consumers) -lakipakettiin sisältyy kuluttajansuojaviranomaisen oikeudesta määrätä seuraamusmaksu lainvastaisesti toimivalle elinkeinonharjoittajalle. Esityksen mukaan maksun enimmäismäärän tulee olla vähintään 4 % yrityksen liikevaihdosta. Kuluttajien oikeusturvan varmistamiseksi Kuluttajaliitto vaatii, että komission ehdotus toteutetaan.

Jakamistalouteen kiinnittävä huomiota sääntelyä kehitettäessä

Jakamistalous on monimuotoinen ilmiö, johon nykyinen sääntely ei kaikin osin sovellu kovin hyvin. Yksinkertaisimmillaan kyse on puhtaasti kahden yksityishenkilön välisestä sopimussuhteesta, joka ei välttämättä tarvitse lisäsääntelyä. Usein jakamistaloudessa on mukana ammattimaisesti toimiva välittäjä, joka saattaa palvelun tarjoajan ja ostajan yhteen sekä hoitaa maksuliikenteen ja markkinoinnin. Tällaisessa tilanteessa on usein kyse kolmesta sopimussuhteesta, joissa sekä palvelun tarjoaja että käyttäjä ovat heikommassa asemassa suhteessa välittäjään. Kuluttajaliitto katsoo, että tällaisissa tilanteissa tarvitaan sääntelyä, jolla määritellään selkeästi eri osapuolten oikeudet ja velvollisuudet sekä suojataan suhteen heikompia osapuolia.

Tekijänoikeutta kehitettävä kuluttajien ehdoilla

Internet antaa periaatteessa ihmisille lähes rajattomat mahdollisuudet päästä käsiksi tietoon sekä kulttuurin, tuotteiden ja palveluiden monimuotoisuuteen. Käytännössä tekijänoikeuslainsäädäntö vaikeuttaa tätä merkittävästi. Pitää varmistaa, että kuluttajilla on mahdollisuus nauttia kohtuuhintaisista sisällöistä kaikkialla Euroopassa. EU:n tekijänoikeussääntelyä tulee kehittää nykyistä tasapainoisemmaksi siten, että se ottaa huomioon kaikkien sidosryhmien – myös kuluttajien – edut ja kannustaa kehittämään innovatiivisia liiketoimintamalleja verkossa tapahtuvaan sisältöjen jakeluun. Erityisesti on huolehdittava siitä, että koko EU muodostaa yhtenäisen markkinan siten, että kuluttajat voivat ostaa haluamiaan sisältöjä koko EU-alueelta.

Hakukone julkisena palveluna

Monet keskeisistä tietoyhteiskunnan palveluntuottajista ovat monopolia lähestyvässä hallitsevassa markkina-asemassa. Tällaisia palveluja ovat esimerkiksi hakukoneet (esim. Google) ja monet sosiaalisen median palvelut (esim. Facebook). Käytännössä kuluttajilla ei ole mahdollista valita eri palveluiden välillä – heidän ainoa valinnanmahdollisuutensa on joko käyttää tai olla käyttämättä palvelua. Tuloja hankkiakseen palvelut käyttävät ihmisten henkilötietoja monin tavoin. Henkilötietojen käyttöön ja tietoturvaan liittyvät ongelmat ovat olleet viime vuosina jatkuvasti julkisuudessa.

Eräs keskeisimmistä tietoyhteiskunnan palveluista on hakukone. Se toimii porttina muihin palveluihin. Sen toiminnalla on suuri merkitys yritysten kilpailulle, kuluttajien mahdollisuudelle löytää haluamiaan palveluja ja luotettavaa tietoa. Hakukoneen toiminnan pitää olla sen käyttäjän kannalta olla mahdollisimman puolueetonta ja neutraalia; sen toiminnan pitää olla mahdollisimman avointa ja sen pitää turvata ihmisten henkilötietoja koskevat oikeudet. Kuluttajaliitto katsoo, että yksityisen monopolin rinnalle tarvitaan julkisen palvelun hakukone. Hakukone, jonka toiminta ei perus taloudellisen voiton tavoitteluun, pystyisi toteuttamaan yksityistä monopolia paremmin edellä mainitut tavoitteet ja tarjoaisi kuluttajille todellisen mahdollisuuden valintaan eri palvelujen välillä. Hakukone on sellainen palvelu, joka on luontevaa tehdä kansainvälisenä yhteistyönä ja EU olisi tähän luonteva toimija.

Lisäksi on perusteltua selvittää, mitä muita keskeisiä tietoyhteiskunnan palveluja voitaisiin tarjota julkisena palveluna.

Kuluttajia pitää kannustaa kestäviin liikkumisvalintoihin

Kuluttajiin kohdistetaan paljon odotuksia päästöjen vähentäjinä, mutta samanaikaisesti tarjolla on vain vähän tukea ja kannustimia. Kuluttajille pitää olla tarjolla riittävästi tietoa kestävien valintojen tueksi, mutta pelkkä informaatio-ohjaus ei ole riittävä, vaan tarvitaan konkreettisia taloudellisia ja muunlaisia ohjauskeinoja kulutustottumusten muuttamiseksi.

Moni kestävästä liikkumisesta koskeva toimenpide voidaan ja pitää tehdä EU-tasolla. Konkreettisena toimena Kuluttajaliitto esittää nykyistä tiukempien hiilidioksidipäästörajoiden säätämistä autoille. Lisäksi unionin laajuisten liikenneverkkojen kehittämisessä tulee suosia ympäristöystävällisempiä liikkumistapoja kuten raideliikennettä.

Kestävä ja eettinen kuluttaminen huomioitava kauppapolitiikassa

Kuluttajien valinnoilla on merkittävä vaikutus niin ympäristön tilaan kuin ihmisten ja eläinten hyvinvointiin. Valitettavasti suuri osa kuluttajista ei tiedosta omaavastuutaan ja tekee ostopäätöksensä pelkästään mahdollisimman halvan hinnan perusteella. Usein halvat hinnat perustuvat siihen, että tuottajamaissa ei noudateta edes kansainvälisten sopimusten määrittämiä ympäristönsuojelua tai ihmisoikeuksia (mukaan lukien työntekijöiden tai alkuperäiskansojen oikeudet) koskevia minimivaatimuksia. Pelkästään kuluttajien informoiminen tilanteesta ei ole riittävä – varsinkin kun tietoa keräävien ja välittävien aktivistien turvallisuutta ei pystytä takaamaan.

Kuluttajaliitto esittää, että tulevalla hallituskaudella kauppapolitiikassa otetaan kestävä ja eettinen kuluttaminen huomioon nykyistä paremmin. Vaikka Kuluttajaliitto sinänsä kannattaakin tavaroiden ja palveluiden vapaata liikkuvuutta, se ei saa tapahtua hinnalla millä hyvänsä. Siksi sovittaessa kansainvälisen kaupan pelisäännöistä tai sovittaessa muulla tavoin kaupan vapauttamisesta, on varmistettava, että kaupan vapauttaminen ei pakota hyväksymään markkinoille tuotteita tai palveluita, joiden tuottamisessa ei ole noudatettu edes sitovia minimivaatimuksia.

Kuluttajaliitto esittää myös, että hallitus kannustaa ja tukee suomalaisia yrityksiä YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevien ohjaavien periaatteiden sekä huolellisuusperiaatteen tunnollisessa noudattamisessa. Lisäksi hallituksen tulisi tukea tuottajia ILO:n kansainvälisen sopimuksen lapsityövoiman käytön kiellon, pakkotyövoiman käytön kiellon, syrjinnän kiellon sekä työntekijöiden järjestäytymisoikeuden turvaamisen noudattamisessa sekä siinä, että tuottajat ottavat aktiivisesti huomioon kyseiset artiklat yrityksen toimintatavassa.

Lisäksi kahdenvälisissä kauppaneuvotteluissa pitää edistää vastuullisten ja unionin tuotantotapaa vastaavien tuotantotapojen, kuten eläinten hyvinvoinnin huomioivien toimintatapojen, käyttöönottoa kumppanimaissa.